

MED STRYKJÄRN OCH MAUSERPISTOL

Anteckningar om tragedierna på **Norr Mälarstrand 24** i Stockholm och på **Restaurang Gillet** i Uppsala måndagen den 7 mars anno –32

av

Mats Parner

*Böjd över häftet –
vilket bittert bläck! och orden
stockar sig i handen.
Endast isblommor, brottets blomma! –*

☒☒☒ De båda första veckorna i mars 1932 var ovanligt händelserika och till brädden fyllda av katastrofer. På månadens andra eller tredje dag – den exakta tidpunkten är alltså okänd – klubbades tre åldringar ner med ett järnrör i en stuga utanför Värmdö ("Mörtnäsmorden") i ett dåd utan misskund. På liknande sätt mördades en pensionerad folkskollärare några mil sydväst om Katrineholm obetydligt senare. Ingen av gärningsmännen greps. I den här tidsvevan pågick också det rättsliga spelet efter det omskrivna "Esarpsmordet" i Skåne tidigare samma år.

På andra sidan Atlanten kidnappades dessutom Charles Lindberghs blott 2-åriga gosse ungefär samtidigt som dråparen gjorde bruk av sitt järnrör i Mörtnäs. Den lille kunde inte räddas; i maj hittade man hans livlösa kropp. Lördagen den 12:e ekade så det ödesdigra "skottet i Paris" och förlamade en hel (finans)värld. Det var tändsticksbaronen och falskspelaren Ivar Kreuger, som med en revolver satte punkt för sin karriär och därigenom förändrade, om inte Golfströmmens riktning, så i vart fall de ekonomiska kapitalströmmarnas.

Men intet av allt detta är ämnet för dagens text. Den skall i stället behandla 'de von Sydowska mordet' i Stockholm/Uppsala den vindpinade och vintriga måndagen den 7 mars. Vad som då hände – och varför det hände – har genom decennierna gett upphov till oändliga spekulationer och oräkneliga teorier, talrika som himlens stjärnor och markens alla grödor.

Det yttre händelseförloppet känner vi till i stora drag:

Någon gång mellan kl 15:30 och 16:15 spräckte den 23-åriga juriststudenten Christian Fredrik Viktor Albert von Sydow skallen på sin 69-åriga far Hjalmar von Sydow, av allt att döma med ett strykjärn som tillhygge, i dennes luxuöst inredda bostad på Norr Mälarstrand 24. På samma sätt och med samma strykjärn mördade han även den 63-åriga kokerskan/kökschefen Karolina Herou och det 24-åriga hembiträdet Ebba Hamn. Starka indicier talar för att Ingun von Sydow, förövarens ca ett år yngre hustru, fanns på plats under hela det blodiga händelseförloppet, men absolut visshet äger ingen nu levande människa på den punkten. Det enda man vet är att Ingun vistades i lägenheten kl 16 och att hon därefter gjorde krampaktiga försök att undanröja några av de mest påtagliga spåren efter dådet.

Som jag redan påpekat är unge v. Sydows motiv alltså okända. Man har heller aldrig kunnat fastställa i vilken nummerföljd de tre offren bringades om livet. Rimligtvis skulle motivbilden klarna, om vi hade svaret på den kärnfrågan.

Hur som helst smugglades de misshandlade kropparna undan bakom omsorgsfullt låsta dörrar, varefter makarna von Sydow, kl 16:30, beställde taxi direkt från mordvåningen. En halvtimme senare stannade droskan till vid Hamngatan, där Fredrik lånade en pistol av sin

mångåriga vän Sven Hallman med Ingun nervöst väntande i taxins baksäte. Långgivaren/vapenägaren framhöll i ett senare skede, att han aldrig fattat misstankar och att hans kompis uppträtt relativt normalt. Fredrik och Sven var båda förfarna skyttar; pistoler ingick i deras gemensamma rekvisita. Från Hallmans krypin bar det sedan iväg till en närbelägen krog, en ekiperingsaffär och ett apotek – alltjämt i den beställda droskan – varvid paret v. Sydow i nämnd ordning passade på att stärka sig med groggar, köpa herrock och damstrumpor samt, vid det sista uppehållet, en uppsättning *bromnatriumpulver* (ett harmlöst lugnande medel med typiskt 30-talsstuk).

Därefter irrade (flykt)duon vidare i nordlig riktning i ömsom taxi och buss och slutligen i ännu en taxi och anlände till stadshotellet i Uppsala kl 19:40, ca två timmar efter att polisen larmats och identifierat de sönderslagna kropparna på Norr Mälarstrand. Det flyende paret ville genast beställa dubbelrum ... men samtliga rum visade sig upptagna med påföljd att de två v. Sydows lämnade hotellet.

I nästa nu gav sig makarna iväg till det intilliggande Gillet, en av både granntyckta och mindre nogräknade gäster omtyckt studentrestaurang.

På plats i den restaurangsektion som benämndes Skeppet beställde man och hustru omedelbart in sin beprövade standardmeny, ostron och champagne, men vände sedan åter till stadshotellet igen. Där lyste enkel-, dubbel- och trippelrummen än en gång med sin frånvaro, men i gengäld råkade tre gamla vänner till v. Sydows uppehålla sig på nedre våningsplanet. Följaktligen blev det Gilledags på nytt: hela kvintetten stuvade in sig i ännu en taxi – det var inte mindre än 200 meters gångavstånd bort till Gillekomplexet... – och slog sig ner bland ostron och skumpa vid det redan dukade skeppsbordet.

De fem samtalade, sk(r)ålade och såg ut att trivas, åtminstone vid ett ytligt påseende. Vad som egentligen rörde sig i världens och världinnans inre kan självfallet ingen veta. Pånyttfödelse och reinkarnation lär, betecknande nog, ha varit ett av de ämnen som ventilerades.

Någon minut efter kl 22 stegade plötsligt restaurangvaktmästare Ernst Norman fram till bordet och meddelade att unge v. Sydow hade besök av ytterligare ett par vänner ute i foajén. Vänligt men bestämt ombads Fredrik att slå följe med vaktisen. Även fru Ingun hörsammade kallelsen och slöt upp vid makens sida.

Att de nyanlända var civilklädda poliser snarare än gemytliga polare låg naturligtvis helt i linje med de gängse böjningsmönstren. Så snart mördaren kopplat grepp om läget, agerade han med blixtrande hastighet: i sin hustrus öra viskade han några ord, slet fram mauserpistolen ur högra byxfickan, sköt henne genom huvudet och slutligen sig själv på samma vis. "*Death must have instantaneous...*".

Ja, fyra liv hade den arme juriststudenten på samvetet, innan han slutligen tog sitt eget.

☒☒☒ Att referera och resumera är emellertid långtifrån tillräckligt. Det har nu blivit hög tid att äntligen presentera dramats huvudaktörer och lära känna dem mer ingående:

Den mördade Hjalmar von Sydow, änkling med fyra barn, var en mångsidig herre med en fot i staten och den andra i privata näringslivet. Redan 1916 utsågs han till riksdagsman för högern, och i närmare ett kvartssekel basade han för Svenska Arbetsgivareföreningen som auktoritativ och bemyndigad SAF-chef. Den posten lämnade han (med ålderns rätt) först under märkesåret 1931 – efter att han dessförinnan agerat mot de strejkande uppe i Ådalen.

Att stridshingsten v. Sydow på samma gång var en både aktad, fruktad och hatad elitspelare i våra högre maktsfärer får anses ställt bortom varje rimligt tvivel.

Ende sonen Fredrik, nummer tre i barnaskaran, måste i sina ljusa stunder ha varit en charmfull och rent av briljant existens: världsvan och vältalig, berest och beläst, omtyckt och för jämnan omgiven av *groupies*, kvinnliga som manliga, under sina eviga krogrundor. Helena Henschen, dotter till Fredrik von Sydows sju år yngre syster, tecknar i dokumentärromanen **I skuggan av ett brott** (Brombergs 2004) ett föredömligt nyanserat porträtt av denne så övermåttan tragiske och olycklige gestalt. Detsamma gör Anders Frigell i den välskrivna och smått pedantiska **von Sydow-mordens gåta** (Uppsala Publishing House 2004), vars inriktning måste betecknas som uteslutande dokumentär. Författaren är (affärs)jurist, och han låter sig imponeras enbart av det verifierbara.

Onsdagen den 12 maj 1926 avlade von Sydow jr studentexamen med honnörsbetyget **A** både i filosofi och i svenska (och genom ödets nyck med den blivande storspionen Stig Wennerström som en av studentkamraterna!). Sjutton dygn senare avled Fredriks mor, obetydligt över de 50, sedan länge nervsjuk, oftast bunden vid sängen och dessutom morfinberoende. Med en av sina plikter notoriskt upptagen far och en av sin sjukdom plågad mor blev Fredrik von S ett rov för stridiga känslor under tonåren. Skönt prasslande sedlar och klingande mynt fanns i överflöd på Norr Mälarstrand 24; betydligt sämre ställt var det med familjesammanhållningen.

Unge v. Sydow blev tidigt en lebeman, som testade både gränser och alkohol i strängt växande mängder och fick epitetet ”barägarnas deciderade gunstling”. Inte heller för morfin och kokain stod han främmande, men idag vet ingen på vilken del av det sluttande drogplanet han faktiskt befann sig. Att han tidvis levde på stor fot är dock obestridligt. Det är också allmänt omvittnat att han söp ganska så hejdlöst i slutet av sitt korta liv. Hans ekonomiska problem var kroniska; det oaktat strödde han pengar omkring sig för jämnan (inte minst Hjalmars surt förvärvade).

Också Ingun växte upp i överklassens mest välsituerade skikt. Hon föddes ”Sundén-Cullberg” och var fallen efter Dan Alrik S-Cullberg, mannen bakom försäkringsbolaget Trygg/Hansa. På det materiella planet saknade hon ingenting – Dan A:s plånbok var rymlig som en dubbelsäng, och lyxvillan på Strandvägen hade fjorton rum – men ändå blev hennes uppväxt olycklig. Med fadern drog hon sällan jämnt, och redan 1923 bröt modern upp för gott. Passionerat förälskad i en rumänsk violinist lämnade hon maken och sina fyra barn en gång för alla och försvann i dis och dimma söderut. Sju år senare hade violinisten tröttnat, och den övergivna stod med ens på bar backe. I det läget ingrep f d äkta mannen genom att betala underhåll för sin (ex)hustru – på villkor att hon fortsättningsvis *aldrig* kontaktade deras gemensamma barn.

Dessa Sundén-Cullbergska familjerelationer är en berättelse i sig. Det mesta talar för att Ingun tvangs bli vuxen avsevärt tidigare än sina jämnåriga.

Någon gång i mitten av 20-talet träffades Fredrik och Ingun, 16-17 år gamla, i Velamsund. De speglade sig i varandra, kände omedelbar samhörighet och blev med given automatik ett par – mot sina föräldrars uttryckliga vilja. Följden blev att v. Sydow junior och hans nyvunna kärlek kom att bilda front mot hela världen eller i varje fall mot hela vuxenvärlden; det blev kort sagt ‘de två’ mot alla andra.

Tidigt 1928 avslutade Ingun sina studier vid den Nya Elementarskola som också kallades ”den Ahlströmska” med vitsorden **A** i teckning och **a** i musik som de högsta. Hon var då gravid och ville gifta sig med barnets far. Men på nytt inlade Hjalmar och Dan A sitt bestämda

veto: båda patriarkerna ställde sig, om än på skilda grunder, kritiska mot sina respektive telningsval av livspartner. De blaserade rikemännen gjorde kort sagt vad de kunde för att strö salt i såren.

Till detta kom att de på typiskt maner uppfattade graviditeten som djupt stötande och skamlig.

I juni forslades den blivande modern ner till Italien, och där – närmare bestämt på ett sjukhus i Milano – slog Monica Ingun Ruth upp ögonen den 6 juli (inte den 11:e, som Helena Henschen uppger på s. 196 i sitt för övrigt så genomlysta arbete). Nyttillskottet måste tillbringa sitt första år i 'landet där citronerna blommar'; inte förrän 1929 tilläts föräldrarna hämta hem sin dotter.

Söndagen den 2 mars 1930 gifte sig Fredrik och Ingun i Köpenhamn, trots nya sabotageförsök av deras respektive fäder. Men patriarkerna tvangs ge vika: brudgummen var äntligen myndig, och bruden fyllde 21 inom loppet av några dygn (6 mars).

Till protokollet bör vidare antecknas, att von Sydow junior skadade sig mycket allvarligt drygt ett år senare. Efter en sedvanligt blöt fest anslog han, som så ofta, någon minut åt sänggrökning i sin Uppsalalya men somnade och fick sedan kasta sig ut från sitt eldhärjade rum för att rädda livet. Fallet på sju-åtta meter resulterade bl a i djupa krossår och 60 dygns sjukhusvistelse. Det är fullt möjligt att det finns/fanns ett samband mellan de grava skullskador Fredrik åsamkades vid brandintermezzot och tragedin på Norr Mälarstrand den 7 mars.

☒☒☒ Men vad skedde egentligen bakom det som syntes ske denna olycksaliga måndag? De flesta bedömare tycks mena att den ostyrige sonen, påverkad av kokain och/eller andra droger, i vredesmod slog ihjäl fadern efter att denne ställt honom till svars för hans (a) otyglade uteliv, (b) ekonomiska lättssinne, (c) vanskötta studier, (d) allmänna självsvåld eller, möjligtvis, något femte eller sjätte.

Till bilden hör dock att hustru Ingun fanns på plats i våningen fr o m 16-draget, och det gjorde hon rimligen på förekommen anledning. Normalt sett skydde hon patriarken v. Sydows bostad som pesten, eftersom hon och Hjalmar på det bestämdaste ogillade varann. Men nu infann hon sig alltså, dessutom nästan samtidigt – kan man anta – som 'den gamle' kom hem från en visit i och på Arbetsdomstolen. Troligt är att junior eller senior bjudit hem henne till Mälarstranden för någon form av konsultationer eller samråd.

Ja, månne skulle åldermannen till slut ge upp sitt kompakta motstånd och med ett chevalereskt bidrag hjälpa sonen, sonhustrun och den snart 4-åriga dottern att flytta in under ett och samma tak och äntligen bilda familj på riktigt – något som Hjalmar dittills lyckats avstyra.

Men förhandlingarna strandade redan i sin linda, varvid unge v. Sydow blev ursinnig, greps av kallhamrad vrede och slog ihjäl sin far. Två kvinnliga vittnen mördades i förbifarten. Därefter beslöt man och hustru att gemensamt ta sina liv. Någon återvändo fanns ju inte längre.

Efter en makaber irrfärd fick tragedin sin definitiva upplösning på Restaurang Gillet i Uppsala – som i nästa vända av lätt insedda skäl döptes om till "Skyttegillet" av folkhumorn.

Mats Parner